

BSB00450, SEEDGUARD: Biyoçeşitlilik, Tarımsal Biyoçeşitlilik, Ekosistem Hizmetleri ve İklim
Değişikliğine Uyum için Tohum Koruyucuları

Modül 5. CSC'lerin ve CSB'lerin Organizasyonu. Sürdürülebilirlik için yönetim

Faaliyet 1.3. "Tohum Koruyucuları" Eğitimleri

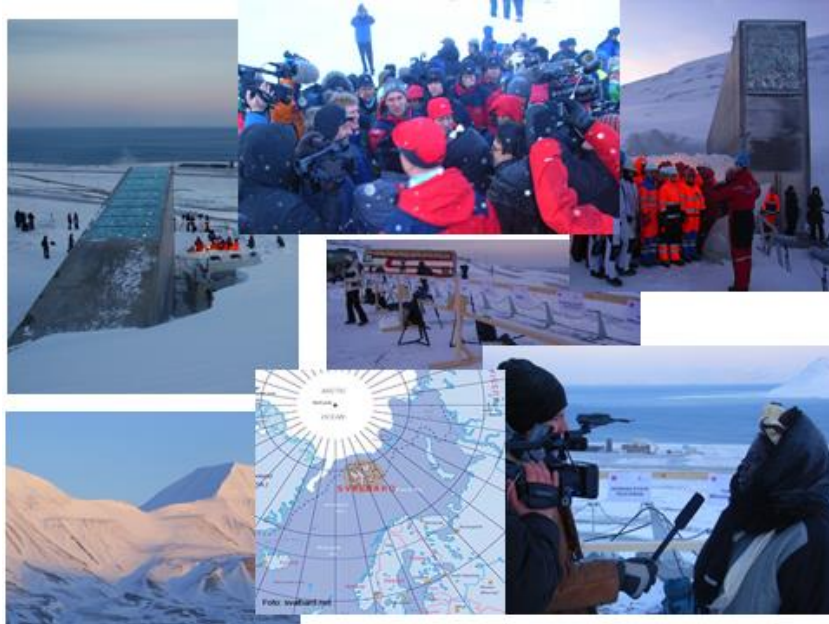
Giriş

CSC ve CSB'lerin organize edilme ve yönetilme yolları çok çeşitlidir. Aynı bölgede bile; bakımı yapılan çeşit sayısı, tematik odak ve yönetim tarzı, uygulanan yaklaşımlar ve organizasyonel yapı, sosyal yapı ve altyapı bakımından farklılık gösterebilirler. Bazıları az sayıda üyenin çabalarını birleştirirken, diğerleri bir ağ içindeki birçok çiftçiyi dahil edebilir. Birçok CSC ve CSB; dernek, vakıf, kooperatif veya LTD olarak kurulmuştur, ancak büyük bir yüzde (yaklaşık %25) kayıt dışıdır. Çoğu kâr amacı gütmeyen bir temelde çalışır, ancak bazıları büyümelerine ve faaliyetlerini genişletmelerine olanak tanıyan gelirler üretir. Her CSC veya CSB için SWOT analizi yapmak ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilecek temel faktörleri tanımlamak önemlidir. CSC'ler ve CSB'ler genellikle tohumu kısa süreli depolayan ve bireysel toplulukların veya belirli bir alanın birkaç topluluğunun ihtiyaçlarına hizmet eden küçük ölçekli yerel organizasyonlardır. Bu format, topluluk üyelerinin konsolidasyonu, ortaklıkların kurulması ve çoklu aktörlerle ağ oluşturulmasıyla sonuçlandığı için çok daha geniş bir anlama sahip olabilir. Özellikle resmi ve gayriresmi tohum sistemlerinden olanlarla.

Resim 1 CHI, Asmund Asdal

Tohum saklama, üyelerinin ihtiyaç ve taleplerinin karmaşıklığına uygun olarak genişletilmiş kapsam ve karmaşıklığa sahip bir CSB'ye dönüşebilen ve gelişebilen bir CSC'nin oluşturulmasıyla başlayabilir. Biçimi ne olursa olsun, bir topluluk tohum bankası kurma ve destekleme süreci, üyelerle tartışılacak ve CSC veya CSB'nin topluluk çıkarlarına, ihtiyaçlarına, ilkelerine ve uygulamalarına yanıt verecek adımları içerir.

Resim 2 Svalbard Küresel Tohum Deposu (The Svalbard Global Seed Vault). Kaynak: CHI, Asmund Asdal

Topluluk tohum bankalarının çoklu fonksiyonları ve hizmetleri.

Topluluk tohum bankalarının fonksiyonları ve hizmetleri üç temel alan veya faaliyet altında gruplanabilir:

- Yerel ve yadigâr çeşitlerin korunması ve bölgedeki kayıp çeşitlerin geri kazandırılması. 2. Topluluk düzeyinde sebze çeşitlerine erişim ve kullanılabilirlik sağlamak, katılımcı sebze ıslah çeşitlerinin tohumlarının değişimini ve üretimini teşvik etmek.
- Tohum ve gıda egemenliğini sağlamak, tohum koruma üzerinde yerel kontrol uygulamak, tarımsal biyoçeşitlilik bilgi ve uzmanlığının paylaşılması ve ekolojik tarımın teşvik edilmesi.

Çiftçiler için öğrenme formatları –çalıştaylar, yerinde demonstrasyonlar vb.– organize etmek önemlidir. Konular şunları kapsayacaktır: CSB'lerin tanıtımı –amaç ve arkasındaki felsefe ; temel fonksiyonların ve hizmetlerin ayrıntılı açıklaması ve bunları CSB'nin topluluk ve bölge için neler yapabileceğiyle ilişkilendirmek.

CSC'lerin operasyonel sorunları

Ürün seçimi ve tohum toplama

Yerel sebze yetiştiricileri, hangi türlerin ve çeşitlerin seçileceğini, saklanacağını ve korunacağını tartışmalı ve kararlaştırmalıdır. Bunlar sadece yerel çeşitler mi olacak, yoksa ıslah edilmiş olanlar da dahil edilecek mi sorusu yanıtlanmalıdır. CSB'de toplanan ve korunan sebze çeşitlerinin sayısı; yerel olarak yetiştirilen türlerin yayılımı, popüleritesi ve mevcudiyeti, topluluk için kültürel anlamları, tohumları toplamak ve CSB'ye teslim etmek için insani ve teknik kapasite gibi yerel özelliklere bağlı olacaktır. Ayrıca, sadece toplulukta değil, çevredeki alanlarda da tohumları araştırmak ve toplamak için kaynakların mevcudiyeti, yerel genetik kaynakların değerini ve topluluğun sürdürülebilirliği, gıda güvenliği ve egemenliği ile olumsuz iklim faktörlerinin etkilerinin azaltılmasındaki rollerini anlama düzeyi, CSB'yi tanıtmak için gereken destek ve elverişli ortamın varlığı da bu sayıyı etkileyen faktörler arasındadır.

Bilmekte Fayda Var

CSB'nin kabul edilen tanımı, temel işlevi yerel kullanım için yerel ve çiftçi tercihi olan tohumları sürdürmek, korumak ve takas etmek olan yerel, esas olarak gayriresmi bir kurumdur (Vernooy ve ark. 2015). Temel işlevi tohum üretmek ve satmak olan yerel bir kuruluşun bir tohum işletmesi olduğu ve ana hedefi PGR'nin (Bitki Genetik Kaynakları) korunması ve sürdürülebilir kullanımı olmadığı için bir CSC veya CSB olarak kabul edilemeyeceği unutulmamalıdır. CSC'ler ve CSB'ler, küçük bir yerel küçük çiftçi ve bahçıvan grubu tarafından organize edilir ve yönetilir. Topluluk içindeki ve dışındaki çok sayıda benzer yapıya hizmet sağlarlar. Yerel olarak uyum sağlamış bitkilere erişmek için başka kaynakların bulunmadığı yerlerde yerel çeşitliliğin koruyucuları olarak hareket ederler.

CSC'ler ve CSB'ler aşağıdakiler gibi faaliyetler yürütürler:

- Farkındalık yaratma, eğitim ve bilgi sağlama
- Çeşitlerin kökeninin, tarihçesinin, temel özelliklerinin vb. belgelenmesi
- Üyelerine bilgi sağlanması
- Tohumların toplanması, üretimi, dağıtımı ve takası
- Akranlarla deneyim paylaşımı ve iş birliği girişimleri
- Agrobiyoçeşitliliğin teşviki
- Topluluk katılımı ve iştiraki
- Üyeleri için finansal ödüllendirme şemalarının yürütülmesi
- Sorunlara çözümler üretmek ve politika girişimleri için ağ oluşturma

Mevcut uygulamalar, CSC'lerin ve CSB'lerin diğer fonksiyonlarını tamamlayan farklı ana odak noktalarına sahip olabileceğini göstermektedir:

- Bazı CSB ve CSC'ler, agrobiyoçeşitlilik için tohumların korunmasına öncelik verebilir.
- Bazı CSB'ler, kaybolan yerel çeşitlerin canlandırılmasına öncelik verebilir.

- CSB'ler, öncelikle yerel çiftçiler için olmak üzere, çeşitli agroekolojik alanlara uygun farklı türdeki tohum ve dikim materyallerinin korunmasına, erişimine ve kullanılabilirliğine öncelik verebilir.
- CSB'ler tohum ve gıda egemenliğine öncelik verebilir.

Özetlemek gerekirse, CSB'lerin fonksiyonları ve hizmetleri üç temel alanda gruplandırılabilir:

- Koruma (yerel ve yadigâr çeşitlerin korunması ve bölgedeki kayıp çeşitlerin geri kazandırılması)
- Erişim ve kullanılabilirlik sağlama (topluluk düzeyinde çeşitlere erişim sunulması)
- Tohum değişimini ve üretimini teşvik etmek
- Tohum ve gıda egemenliğini sağlamak (çeşit ve tohum koruma üzerinde yerel kontrol, tarımsal biyoçeşitlilik bilgi ve uzmanlığının paylaşılması ve agrobiyoçeşitliliğin teşvik edilmesi)

Bazı topluluk tohum bankaları fonksiyonları birleştirir, örneğin:

- Koruma + erişim ve kullanılabilirlik
- Koruma + erişim ve kullanılabilirlik + tohum ve gıda egemenliği.

Bir CSB nasıl organize edilir

CSB'lerin organize edilme ve yönetilme biçimlerinde, yerel durum ve koşullara bağlı olarak farklılıklar vardır (Norveç, Fridtjof Nansen Enstitüsü'nden Regine Anderson'a göre):

- Resmi yönetimin temel unsurlarının bulunmadığı temel seviye (Ruanda ve Bolivya'daki gibi)
- Gönüllülerden oluşan bir kurul tarafından yönetilen ve üyeliğe dayalı bir tohum ağı olarak idare edilen (Brezilya, Honduras, Mali, Meksika, İspanya, Trinidad, ABD'deki gibi)
- Şeffaf operasyonel planlara sahip, seçilmiş bir komite tarafından yönetilen ve yerel olarak geliştirilen kurallar ve düzenleyici çerçevelerle yönlendirilen (Bangladeş, Kosta Rika, Nepal, Nikaragua ve Zimbabve'deki gibi)
- Ücretsiz erişim, açık kaynak ve tohum egemenliği ideolojisiyle yönetilen (Kanada'daki gibi)

- Devlet/kamu sektörü tarafından kontrol edilen (Çin ve Butan'daki gibi)

Anderson'a göre, Küresel Güney'deki çoğu CSB uluslararası veya ulusal STK'lar tarafından başlatılmıştır. Bazı durumlarda, Nepal, Uganda ve Hindistan'da olduğu gibi ulusal hükümetler tarafından desteklenmektedirler. Meksika, Butan ve Güney Afrika'da olduğu gibi bazı topluluk tohum bankaları hükümetler tarafından başlatılmışken, Sri Lanka'daki gibi diğerleri herhangi bir politika veya yasal araçla desteklenmemektedir. Genel olarak, topluluk tohum bankaları güçlü bir hükümet politikasına ve yasal desteğe sahip değildir.

Avrupa topluluk tohum bankaları çok çeşitli mahsulleri korumaktadır. Bazı CSB'ler sınırlı bir sayıya (genellikle bir veya 2-3) odaklanırken, diğerleri (özellikle ulusal hükümet tarafından desteklenenler) birçok mahsulü dahil eder. Avrupa'da CSB'ler tarafından kapsanan mahsuller arasında tahıllar, patates, sebzeler, baklagiller, otlar, meyveler, asmalar, yemişler, süs bitkileri, yabancı bitkiler vb. yer alır. Korunan mahsullerin büyük bir kısmını yerel yerel ırklar ve çiftçi çeşitleri oluşturmaktadır. Zaman içinde iyi bir itibar kazanmış olan bazı ticari çeşitler de bakıma alınmakta ve korunmaktadır.

CSB'lere ilk tohum bağışçıları, topluluk tohum bankalarının kurucuları ve üyelerinin yanı sıra tohum paylaştıkları veya takas ettikleri çiftçiler, bahçıvanlar, hobi yetiştiricileri ve ıslahçılardır. Ayrıca, diğer gen bankaları da bitki materyali kaynağı olabilir

Bir CSC'nin (CSB) Yönetimi

CSC'ler (CSB'ler) resmi olarak tescil edilebilir (bir STK olarak), ancak çok sıklıkla gayriresmidirler. Bir CSC; üyeleri arasında kararlaştırılan bir şekilde, yerel koruma tutumlarına, uygulamalarına ve küçük çiftlikler ile bahçelerdeki bitki genetik kaynaklarının kullanımına dayanarak topluluk tarafından kolektif olarak yönetilir. Norveç ve diğer İskandinav ülkeleri gibi ülkelerde CSC'ler (CSB'ler), gen bankaları ve bilimsel enstitülerle iş birliği yapmaktadır. CSC'lerin yönetimi, topluluğa tohumları koruma ve sebze çeşitlerinin ekimini yaygınlaştırma konusunda ilham vermeyi ve onları güçlendirmeyi amaçlar. CSC'lerin yönetimi, onu uzun vadede sürdürmek için günlük

operasyonlardan sorumludur. Yönetim çabalarını paylaşmak ve topluluk üyelerinin aidiyet ruhunu teşvik etmek için en önemli operasyonel adımlara genellikle özel gönüllüler dahil edilir. Bir CSC'nin nasıl düzgün bir şekilde yönetileceğini öğrenmek için özelleştirilmiş bir eğitim düzenlenmeli, yaparak öğrenmeden çıkarılan dersler dikkate alınmalı ve akran değerlendirmeleri organize edilmelidir. CSC'ler (CSB'ler) genellikle gayriresmi bir şekilde başlatılır, ancak zamanla yönetimleri daha resmileşmiş yaklaşımlar uygular.

Aşağıda farklı yönetim yaklaşımları belirtilmiştir:

- Başlangıçta hiçbir resmi yönetim uygulanmaz. CSC, yönetici atayan dış paydaşlar veya bir STK tarafından yürütülebilir. Bitki çeşitliliğiyle ilgili yerel halk da yönetim işlevini üstlenebilir.
- CSC (CSB), küçük çiftçilerin ve tohum üreticilerinin katılımıyla bir gen bankasının şubesi olarak başlatılabilir. Bu durumda, onun yönetimi ve kontrolü altındadır (örneğin: İsveç'teki NordGen, POM vb.). Profesyonel bir bitki sağlığı kontrolü, genetik kalite ve saflık izlemesi gen bankası tarafından yürütülür.
- CSC (CSB) gönüllüler tarafından yönetilir ve üyeliğe dayalı bir tohum ağı olarak faaliyet gösterir. Koruma ve ticari faaliyetler yerel bir komite/meclis tarafından yürütülür. Özel şirketlerden dış destek dahil edilebilir. Üyelik ücretleri ve tohum satışlarından elde edilen gelir (ulusal düzenlemeler izin veriyorsa) öngörülmektedir.
- CSC (CSB), en başından itibaren yerel erkek ve kadın çiftçilerin dahil olduğu, atanmış bir komite tarafından yönetilir. Bu kişiler operasyonel planlama ve kuralların geliştirilmesiyle ilgilenirler. Komite; tohumların toplanması, temizlenmesi, kurutulması, depolanması, dağıtılması ve yenilenmesini organize eder.
- CSC (CSB), tohumlara açık kaynak ve ücretsiz erişim olarak yönetilir. Tohum saklayıcılardan oluşan gönüllü bir ağ olarak kurulur (örneğin: Norveç Tohum Saklayıcıları). Bazen bir tohum kütüphanesi olarak hareket edebilir ve dünya çapında tohum değişimini destekler.

Gönüllü bir CSC'nin (in-situ) yönetim maliyeti çoğu durumda oldukça düşüktür. Bu maliyet; depolama tesisi, ekipman ve faaliyet destek materyallerini içerir. CSC'yi işleten kişinin çalışması

genellikle gönüllüler veya (mevcut projede önerildiği gibi) tohum satışından tazmin edilebilecek, yerel olarak aday gösterilen bir kişi tarafından yapılır. Birçok ülkede, hükümetler tarafından sağlanan veya AB fonları aracılığıyla temin edilen başlangıç fonları mevcuttur. Üyeleri miras tohumların sağlanmasıyla ilgilenen çiftçi birlikleri de bir CSC (CSB) kurulmasını finanse edebilir. Diğer destek kuruluşları da izlenebilir.

Sürdürülebilirliğe ulaşmak için destek amacıyla ulusal gen bankası, tarım bakanlığı, yerel yönetim vb. çeşitli paydaşlarla ortaklıklar kurmak CSC'ler için çok faydalı olacaktır.

CSC ve CSB'nin Önemli Yapı Taşları

Bir CSC veya CSB'nin temel yapı taşları eğitim, öğrenme ve farkındalık yaratmadır. Ayrıca yerel halkın katılımı ve iştiraki de önemlidir. Tohumların kalitesini ve "saflığını" korumak için, eğer varsa akademi ve ulusal gen bankaları ile iş birliği kurmak önemlidir. Ve son olarak, tanıtım ve medyada yer alma CSC'lerin çok önemli yapı taşlarıdır.

Siyasi eylemler ve politika girişimlerinin yanı sıra savunuculuk, CSC'lerin ve CSB'lerin geleceği için esastır. CSC üyeleri ve diğer çiftçiler arasındaki karşılıklı destek ve güven son derece değerlidir. Yaratıcılık, esneklik ve yenilikçilik de aynı şekilde önemlidir. Kararları bağımsız olarak alabilme ve bunları dile getirebilme yeteneği dayanıklılığa yol açar. Medya görünürlüğünde tutarlılık ve kamu kurumlarıyla iş birliği bir zorunluluktur. Ulusal ve uluslararası düzeyde diğer CSC'ler ve CSB'lerle temaların sürdürülmesi ve değişim yapılması, CSC üyelerinin ve bölgedeki çiftçi ve bahçıvan topluluğunun öğrenmesine, kendi kendini eğitmesine ve güç kazanmasına katkı sağlar.

Mali kaynak eksikliği CSC üyelerinin hedefleri için bir engel teşkil edebileceğinden, mali destek çekmek için bir plan tasarlanmalı ve tutarlılıkla takip edilmelidir.

CAC'lerin ve CSB'lerin faaliyetlerine hizmet edecek insan kaynaklarının mevcudiyeti yönetim dinamiklerini tehdit edebileceğinden, gerektiğinde ek insan gücü çekilmesini güvence altına almaya dikkat etmek önemlidir. Bazı yasal girişimler CSC'ler ve CSB'ler için zorluklar

yaratabileceğinden, tohumlarla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki yasal eylemler sürekli olarak takip edilmelidir.

CSC ve CSB'lerin Hedefleri ve Operasyonel Yapıları

Kurulan bir CSC veya CSB'nin başarısı, topluluk üyelerinin ve kilit etkileyici faktörlerin; koruma, çiftçilerin tohum ve dikim materyaline erişimini sağlama ve agrobiyoçeşitliliği artırma ihtiyacını kabul eden, ayrıca CSC ve CSB'lerin hedeflerini ve girişimini onaylayan başarılı bir şekilde inşa edilmiş farkındalığa ve ortak anlayışa bağlıdır.

CSC başlatmanın birkaç aşaması olacaktır:

- Topluluk girişimi için ilham kaynağını tanımlayın. Neden bir CSC veya CSB'ye ihtiyaç duyuyoruz ve sahip olmak istiyoruz?
- Ana ve alt hedefleri tanımlayın: canlandırmak, korumak, tohumları erişilebilir kılmak. Ne başarmak istiyoruz?
- Yararlanıcıların kimler olacağını tanımlayın – CSC üyeleri olan çiftçiler ve topluluğun geri kalanı, topluluk dışındaki bahçıvanlar ve amatör yetiştiriciler vb.
- CSB'yi işletmek için gereken fiziksel, insani, finansal ve yönetim yapılarını tanımlayın.
- Destekleyici ekosistem oluşturmak için iş birliği faktörlerini tanımlayın.

Operasyonların başarısını etkileyen önemli unsurlar:

Finansal Yönler

CSC faaliyetlerinin finansal desteği, bulunulan yerin ve içinde çalışılacak ortamın özelliklerini yansıtacaktır. Takip edilebilecek çok çeşitli senaryolar mevcuttur; bunlar kamu fonlarını, üyelik ücretlerini, özel katkıları vb. içerebilir. Mevcut projede üyelik ücretleri öngörülmemektedir. Üyelerin katkıları başlangıçta gönüllülüğü kapsayacaktır. Daha sonra, tohum satışı ve yeni gelenler için eğitimler yoluyla uzmanlık sunulması değerlendirilebilir. Ayrıca AB ve diğer kaynaklardan proje finansmanına başvurulması da bir seçenektir.

Avrupa CSB deneyimleri, yıllık operasyonel maliyetlerin 1.000 EUR (Portekiz ve Yunanistan'da olduğu gibi) kadar düşük, 100.000 EUR'ya (Fransa veya İtalya'daki bazı vakalarda) kadar yüksek olabileceğini göstermektedir. Geniş kapsamlı dağıtım ve tanıtım faaliyetlerine sahip, hükümet destek yapılarına dahil edilmiş bazı büyük CSB'ler yılda 1 milyon EUR'ya ulaşabilmektedir.

CSB harcamaları altyapı (ofis, tohumların ve ekipmanın saklanacağı alan), seyahat, reklam ve işi yapması için biri atandığında yönetim gibi kalemlere gider. Çoğu durumda, Avrupa CSB'leri günlük işleri yapmak için gönüllü üyelere güvenir. Bazı CSB'ler profesyonel personel istihdam etmektedir.

Araştırma yürütmek, teknik eğitim ve denetim için koruma alanındaki ulusal kurumlarla iş birliği yapmak izlenecek iyi bir yoldur. Projelerde ulusal ve uluslararası düzeydeki STK'larla iş birliği yapmak, şu gibi faaliyetleri kapsamak üzere finansal olarak ödüllendirici olabilir:

- Tohum, toprak ve mahsul sağlığı
- Tohum yönetimi, üretimi ve çoğaltımı
- Mahsul çeşitliliği değerlendirmesi, çeşit seçimi ve merkezi olmayan katılımcı ıslah
- Belgeleme ve tescil
- Organizasyonel gelişim, vb.

Yönetişim

İlk olarak, CSC'lerin ve CSB'lerin inşasında akılda tutulması yararlı olabilecek katılımcı ıslah kavramını tanıtalım. Lütfen şu bağlantılara danışın: <https://dicoagroecologie.fr/en/dictionnaire/participatory-plant-breeding/> ve https://www.researchgate.net/publication/344150825_PARTICIPATORY_PLANT_BREEDING_AN_OVERVIEW.

Katılımcı Bitki Islahı (PPB) algısı; ıslahçılar, akademi ve çiftçiler, pazarlamacılar, işleyiciler, tüketiciler ve politika yapımcılar arasındaki iş birliğini içeren bir ıslah ortamıdır. Yukarıdaki bağlantılar PPB'yi şu şekilde değerlendirmektedir:

“.....farklı paydaşları, araştırmacıları, çiftçileri, kolaylaştırıcıları vb. bir araya getiren bitkilerin kolektif bir genetik iyileştirme modudur. Bu katılımcı yaklaşım, Avrupa'da savaş sonrası kurulan, araştırma ve inovasyonun çiftçiler tarafından küçük bir profesyonel gruba, ıslahçılara ve tohum şirketlerine devredildiği delegasyoncu bitki ıslahı modunun sınırlarını tamamlar. Dahası, kurulan delegasyoncu mod, kimyasal girdilere dayalı, yoğun tarım için seçilen mahsullerin giderek tek tipleşmesine yol açmıştır.

Katılımcı ıslah, bu nedenle çiftçilerin seçim bilgisini geri kazanma ve dolayısıyla özerklik kazanma arzusundan doğmuştur. Bu, seçim sürecinin tüm aşamalarına çiftçilerin aktif katılımı yoluyla rolleri değiştirir. Bu sistem, dolayısıyla çiftçinin ve araştırmacının katkısını hakkaniyetli bir şekilde teşvik eder. Katılımcı ıslahın hedefleri arasında, çiftçilerin çeşitli uygulamalarına uyum sağlayan popülasyon çeşitleri geliştirmek ve çevresinin değişkenliğiyle (iklim değişikliği, patojen baskısı...) birlikte evrimleşen dinamik bir genetik çeşitliliği yeniden yaratmak da yer almaktadır.

Bununla birlikte, bu seçim modunun geliştirilmesi, bugüne kadar onu içermeyen düzenleyici çerçevenin gelişimiyle bağlantılıdır. Gerçekten de, bir çeşidin bu şekilde tanınması ve resmi kataloğa tescil edilmesi için “DHS” (Ayırt Edilebilirlik, Tekdüzelik, Stabilité) kriterlerine uyması gerekir. Öte yandan, katılımcı bir şekilde seçilen çeşitler için heterojen ve evrimsel özellikler aranmaktadır.

Katılımcı ıslah, geleneksel bilimsel çerçevenin ötesine geçen bir yaklaşıma sahip olarak ve bir bölgenin ekonomik, sosyal ve çevresel potansiyellerini dikkate alarak agroekolojinin gelişimini teşvik eden bir uygulamadır. Gerçekten de çiftçilerin finansal özerkliğini teşvik eder, bilginin yeniden dağıtımına ve paylaşılmasına katkıda bulunan bir sistemi destekler ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için çalışır”.

Topluluk biyolojik çeşitliliği ve agrobiyoçeşitlilik yönetişiminin, CSC'lerin ve CSB'lerin faaliyetlerinin merkezinde yer aldığı ilkesinden hareket ediyoruz. Bu ilke, CSB'lerin yönetişimini ve çiftçilerin, bahçıvanların vb. yetiştiricilerin kolektif PGR (Bitki Genetik Kaynakları) koruyuculuğu yapma konusundaki bağlılığını belirler.

Belirli bir CSB'nin yönetim yapısı; seçilen yasal biçime, olgunluğa, yerel koşullara, sosyal algılara ve kültürel ifadelerine (yaşam tarzları, gelenekler vb.) bağlıdır. Yeni ortaya çıkan CSC'lerde ve CSB'lerde yönetim, doğrudan işin içinde olanlar (üyeler, kolaylaştırıcılar) tarafından kolektif olarak yürütülür. Birikmiş tarih ve deneyime ve daha karmaşık faaliyetlere sahip olgunlaşmış yapılarda, daha karmaşık bir yönetim uygun görünmektedir.

Avrupa'da kâr amacı gütmeyen tüzel kişilikler olarak tescil edilen çoğu CSB; dernek, ağ, vakıf veya kooperatif biçimini alır. CSB'lerin ticari işletmeler de olabileceği ve Avrupa'da bunun örneklerinin bulunduğu belirtilmelidir. Derneklerde, yönetimi yürütmeye yetkili personelin yanında, karar alan bir yönetim kurulu ve bir genel kurul bulunur. Bu durum vakıflarda da benzer şekilde yapılır. Yönetim personeli de belirli bir karar alma sorumluluğuna sahiptir.

Topluluk güven fonları

Bir CSC veya CSB başlatırken, bir Topluluk güven fonu oluşturma olasılığını değerlendirmek uygun olacaktır. Bu fon, topluluk üyelerinin CSB'lerin yönetiminde ve sürdürülebilirliğinde aktif rol almaları için katılımlarını sağlamayı ve onları motive etmeyi amaçlamaktadır.

Fon, teorik olarak CSB'nin özel ihtiyaçlarıyla bağlantılı olacaktır. Rolü, erişim ve fayda paylaşımı mekanizmaları aracılığıyla genetik kaynakların kullanımından elde edilen fonlardan topluluğa kaynak sağlamak da olabilir.

İyi bir örnek, şu amaçlar doğrultusunda çalışan İtalyan tohum ağı ve CSB'si Rete Semi Rurali'dir (RSR): 1) Üyelerin ağın ekonomik sürdürülebilirliğine olan bağlılığını artırmak; 2) Ağın tanıtım ve iletişim faaliyetlerini geliştirmenin yanı sıra CSB'den gelen çeşit ve popülasyon tohumu arzını güçlendirerek bireysel destekçi tabanını genişletmek; 3) İşleyişi üyeler arasında kararlaştırılan ve yönetim kurulu tarafından denetlenen, üyelerden ve destekçilerden gelen katkıları toplamak ve RSR'nin faaliyet ve hizmetlerine yeniden yatırım yapmak için bir sürdürülebilirlik fonu kurmak.

Bir CSB dağıttığı tohumlar üzerinde erişim ve fayda paylaşımını nasıl düzenleyebilir?

Gıda ve Tarım için Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Antlaşması (ITPGRFA) ve Nagoya Protokolü, tohum dağıtımının erişim ve fayda paylaşımını düzenlemektedir. Tohumlar bir CSC veya CSB'ye genellikle resmi bir anlaşma olmaksızın gelse de CSB, ITPGRFA çerçevesinde faaliyet göstermeyi seçebilir ve bu nedenle Standart Materyal Transfer Anlaşması'nı (SMTA) kullanabilir.

"Bu, Çok Taraflı Sistemde yer alan bitki genetik materyali aktarılırken Uluslararası Antlaşma'nın ilgili hükümlerine uyulmasını sağlayan şart ve koşulları belirleyen standart bir sözleşmedir. Uzun süren müzakerelerin sonucudur. SMTA, bitki genetik materyali değişimlerini düzenler, bunların kötüye kullanımını önler ve ortaya çıkan her türlü ticari faydanın adil ve hakkaniyetli bir şekilde paylaşılmasını sağlar.

SMTA'nın şart ve koşulları hiçbir şekilde değiştirilemez ancak her kullanım için doldurulması gereken bazı paragraflar ve bölümler içerir. SMTA altı dilde çevrimiçi olarak derlenebilir ve kullanıcılar dilerse Easy-SMTA uygulaması aracılığıyla çevrimiçi olarak da sonuçlandırılabilir. 2007'den 2021 ortasına kadar araştırma, eğitim ve bitki ıslahı amacıyla bitki materyali aktarmak için 84.000'den fazla SMTA kullanılmıştır.

Araştırma/ıslah amaçlı transferler için SMTA kullanılır; eğer materyal gıda dışı/tarım dışı amaçlarla talep edilirse veya ITPGRFA kapsamına girmiyorsa (örneğin Ek-1 dışı bir tür veya ticari bir kozmetik ürünün geliştirilmesi için talep edilen herhangi bir tür), CSB CBD/Nagoya çerçevesini uygulamayı seçebilir (eğer ülkesi bunu onaylamış ve hükümlerini uygulamışsa) veya bu durumlar için kendi özel anlaşmalarını/sözleşmelerini geliştirebilir."

Neden SMTA kullanılmalıdır?

Bir SMTA, sağlayıcıya ve alıcıya önemli faydalar sunar. Şunları yapabilir:

- Materyalin dağıtımını ve kullanımını üzerinde kontrol sahibi olmalarını sağlayabilir;

- Hem bilgi amaçlı hem de ticari kullanım için araştırma sonuçlarına erişim kazanmalarına yardımcı olabilir.

Erişim ve fayda paylaşımında İsviçre ProSpecieRara (İsviçre) örneği:

Kuruluşun amacı, koleksiyonundaki tohumlara erişimi kolay ve ucuz hale getirmektir. ProSpecieRara ağı üyeleri arasındaki değişimler resmi bir ABS (Erişim ve Fayda Paylaşımı) anlaşması olmaksızın yapılır. Ancak, PSR tarafından korunan çeşitleri ıslah veya araştırma ve geliştirme amacıyla kullanmak isteyen harici kullanıcılar ve şirketlerin bir sözleşme imzalaması gerekmektedir. Ürün ıslahçıları için bu sözleşme, PGRFA (Gıda ve Tarım için Bitki Genetik Kaynakları) Uluslararası Antlaşması'nın Standart Materyal Transfer Anlaşması'dır (SMTA). Süs bitkisi ıslahçıları için ve gıda ve tarım sektörlerindeki araştırmalarla ilgili olmayan amaçlar (örneğin kozmetik, ilaç veya aroma için) için, kullanıcıyla birlikte vaka bazında geliştirilecek farklı bir sözleşme kullanılır.

Yukarıdaki süreç pratik olarak şu şekilde uygulanmaktadır:

Bir kullanıcı PSR'nin web sitesinden (Çeşit Bulucu işlevini kullanarak) tohum veya dikim materyali sipariş ettiğinde iki seçenek arasından seçim yapabilir. Kullanıcı, çeşidi ticari, ıslah ve araştırma amaçlı kullanma niyetinde DEĞİLSE ve bu amaçlarla üçüncü şahıslara devretmeyecekse birinci seçeneği seçecektir; bu da materyalin resmi bir sözleşme olmaksızın (doğrudan kullanım olarak) serbest bırakılmasına yol açar.

Çeşidin araştırma veya ıslah amaçlı olması durumunda ikinci seçeneğe tıklayacaktır ve bu durumda bir SMTA imzalaması için başka bir sayfaya yönlendirilecektir. Amaç diğer gıda dışı/tarım dışı sektörlerde araştırma ve ticari geliştirme ise kullanıcı, özel bir erişim ve kullanım sözleşmesinin nasıl geliştirileceğini açıklayan bir bilgilendirme sayfasına yönlendirilecektir.

Easy-SMTA

ITPGRFA çerçevesinde, kullanıcıların Uluslararası Antlaşma'nın altı resmi dilinde SMTA'ları derlemelerine ve oluşturmalarına yardımcı olmanın yanı sıra, Uluslararası Antlaşma Yönetim Organı tarafından yapılan talimatlara uygun olarak sonuçlandırılan SMTA'lar hakkında raporlama yapılmasına yardımcı olmak için "Easy-SMTA" adı altında bir Bilgi Teknolojisi Aracı mevcuttur. Bu tür bir araç, herhangi bir kuruluşun germiplazm veritabanına yerleştirilebilir; böylece bir SMTA kapsamında gerçekleşen transferlerin oluşturulması ve raporlanması daha da otomatik hale getirilebilir ve bunlar otomatik olarak Antlaşma Sekretaryası'na iletilebilir. İtalyan tohum ağı RSR, kendi veritabanında böyle bir entegrasyon üzerinde çalışmaktadır.

Çiftçiler Tarafından Geliştirilen Materyaller ve Haklar

İlgili bir diğer ayrım materyal türleriyle ilgilidir; çiftçilerin veya çiftçi birliklerinin seçim ve ıslah yoluyla geliştirdikleri çeşitler veya popülasyonlar için durum şöyledir:

- Çiftçiler (veya onlar adına CSB'ler), bitki genetik kaynaklarının (PGR) kullanımı üzerinde koşullar belirleyebilirler.
- Çiftçilerin veya CSB'lerin geliştirdikleri materyaller üzerinde patent veya bitki ıslahçı hakları için başvuruda bulunmamaları durumunda, bu materyaller fikri mülkiyet (IP) açısından kamu malı sayılacaktır.
- Kamusal olarak onaylanmış Fikri Mülkiyet Haklarının (IPR) bulunmaması, kamu idarelerinin çiftçilerin kendi çeşitleri üzerindeki tekellerini tanımayacağı veya korumayacağı anlamına gelir; ancak çiftçiler, çeşitlerinin paylaşımını kontrol ederek veya sınırlandırarak haklarını hala koruyabilirler.
- Kendi oluşturdukları materyaller için çiftçiler, materyali ITPGRFA'nın Standart Materyal Transfer Anlaşması'nı (SMTA) kullanarak paylaşmaya, bu anlaşmaya ek koşullar eklemeye veya tamamen farklı bir sözleşme kullanmaya karar vermekte özgürdürler.

Avrupa CSB'lerinde Uygulamalar ve Kurallar

Birçok Avrupa CSB'si, üyeler ve harici kullanıcılar arasında germplazm dağıtımı ve değişimi için erişim ve fayda paylaşımı konusunda belirli düzeyde kurallar oluşturmuştur. DIVERSIFOOD projesi tarafından Avrupa CSB'leri arasında yürütülen bir çalışma, girişimlerin yaklaşık yarısının CSB'ye aktif olarak katılan üyeler veya katılımcılar için belirli hakları veya hizmetleri saklı tuttuğunu bildirmiştir. Tohumlara veya çoğaltım materyallerine ve ilgili verilere erişim, yalnızca veya öncelikle; genellikle çiftçilerden ve hobi bahçıvanlarından oluşan, resmi deney, eğitim veya araştırma ile uğraşmayan ve elde edilen tohumlara dayalı herhangi bir ticari geliştirme yapmayan "doğrudan kullanıcılar" olan özel gruplara verilmektedir.

Bu öncelikli muamele, genellikle üyelik veya bağlılık yoluyla bir miktar ekonomik destek elde etme aracı olarak amaçlanmaktadır. Diğer bir deyişle, bu durum, özellikle yerel çeşitler (landraces) ve eski çeşitler gibi açıkça kamu malı olan kaynakları "özelleştirme" girişiminden kaynaklanmamaktadır. Uygulamada CSB; alıcının, işlemin tarihinin ve dahil olan kaynakların (tür ve miktar) kaydını tutar:

- Kullanıcılardan talep edilen tek taahhüt, CSB'nin stoklarını yeniden doldurmak için hasat zamanında alınan tohumun bir kısmını iade etmektir.
- Bu genellikle bağlayıcı olmayan bir maddedir ve yalnızca kullanıcının hasadı tohumları iade etmek için yeterli olduğunda geçerlidir.
- Bazı CSB'ler, alıcının tohum sevkiyatı için ödeme yapmasını veya tohumun yetiştirildiği yerel bağlamdaki performansı hakkında bilgi vermesini isteyebilir.

Bazı daha büyük CSB'ler politikalarını ulusal veya uluslararası çerçevelere göre hizalar. Bu karar, CSB'nin çiftçiler ve bahçıvanların yanı sıra bitki genetik kaynakları (PGRFA) etrafında belirli düzeyde araştırma, eğitim ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan resmi kuruluşlarla (örneğin ulusal gen bankaları) iş birliği yaptığı durumlarda alınır. Bu durum, CSB'lerin tohum dağıtım faaliyetlerine daha büyük yasal kesinlik ve meşruiyet sağlar; ayrıca başlangıçta bir CSB'den transfer edilen bir kaynağın uygunsuz kullanımı durumunda ve bir ihtilafın çözülmesi gerektiğinde faydalıdır.

Bir çiftçi veya CSB, resmi (kurumsal) ex situ koleksiyonlardan bitki genetik kaynaklarına (PGR) nasıl erişebilir?

Resmi gen bankaları (ulusal ve uluslararası), doğrudan çiftçilerin veya onların kolektif yapılarının talebi üzerine, çok küçük miktarlarda ve kullanıcıların sıkı bir şekilde seçilmesi şartıyla tohumların yeniden kazandırılmasına yardımcı olabilir. Gen bankaları daha çok ıslahçılara ve araştırmacılara numune sağlamaktadır. Bununla birlikte, çiftlik içi (on-farm) kullanım için tohumların yeniden kazandırılması süreci, gen bankaları tarafından 1990'ların başında başlatılmıştır. Günümüzde gen bankaları; çeşitlerin yeniden ekime kazandırılması veya katılımcı çiftlik içi araştırma ve deneyler için "doğrudan kullanıcı" olarak görünen çiftçilerden, tohum saklayıcılardan veya CSB ağlarından gelen taleplerde bir artış kaydetmektedir.

Gen bankalarının doğrudan kullanıcılara tohum sağlama yaklaşımları

Bir Avrupa gen bankası anketi, çoğunun (%70) doğrudan kullanıcı talepleriyle ilgilenmek için spesifik bir politikaya sahip olmadığını göstermiştir. Genellikle SMTA'yı (Standart Materyal Transfer Anlaşması) basitleştirilmiş bir formda kullanırlar. Yaklaşık %22'si ise herhangi bir transfer anlaşması kullanmamaktadır.

Çiftlik içi/doğrudan kullanıcılarla iş birlikleri konusunda; gen bankaları, bu miktarların toplu ekim ve çiftlik toplulukları tarafından doğrudan kullanım için yeterli olmadığını bilerek genellikle kullanıcılara asgari miktarda tohum sağlamaktadır.

Bazı gen bankaları, tohumların çoğaltılması ve dağıtım ile anında kullanım için makul miktarların alınması amacıyla çiftlik içi ağlar ve topluluklar tarafından başlatılan projelere dahil olmakla ilgilenmektedir.

İskandinav Genetik Kaynak Merkezi (NordGen) gibi bazı gen bankaları, son on yılda çiftçilerden ve bahçıvanlardan artan sayıda talep almaktadır. Buna yanıt olarak, ulusal tohum saklayıcı ağları ve topluluk tohum bankaları ile daha yoğun bir şekilde çalışılmaya başlanmıştır. Tohum çoğaltma ve

dağıtım görevlerinin yanı sıra tohum performansı ve özelliklerine ilişkin veri toplama görevlerini de üstlenen bir "kullanıcı gen bankası" şeklinde katılımcı bitki koruma ve ıslah formatı geliştirilmiştir.

Katılımcı bitki ıslahı (PPB) çiftçilerin tarlasında yapılır; çeşitlerin seçimi ve değerlendirilmesi bitki ıslahçıları ve çiftçiler tarafından ortaklaşa yürütülür. Bu, söz konusu çeşitler ulusal sistem tarafından tescil edildiğinde, mülkiyetin de sürece dahil olan çiftçilere ve kurumlarına geçmesi anlamına gelir. Lütfen konuyla ilgili olarak <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/40f3b212-8e08-410e-9dae-c92816f68729/content> adresine danışın.

Alman ulusal gen bankası (IPK), doğrudan kullanımı görev tanımında bir öncelik olarak görmemektedir. Bununla birlikte, elleçme ve sevkiyat maliyetlerini karşılamak için sabit bir ücret talep ederek germplazmı ilgili çiftçilere ve bahçıvanlara sunmaya çalışmaktadır.

Hollandalı CGN, doğrudan kullanım için her talebi değerlendirir; eğer kullanıcının aynı veya benzer materyale daha gayriresmi bir kaynaktan (bildikleri bir tohum ağı veya CSB) erişmesinin mümkün olduğunu düşünürlerse talebi reddedebilir ve kullanıcıyı alternatif kaynaklara yönlendirebilirler.

Özetle, tohum ağları veya CSB'ler, gen bankaları ile çalışma ilişkileri kurarak bahçıvanların ve çiftçilerin gen bankalarından tohum almalarını destekleyebilir.

Gen bankalarına; çiftlik içi yeniden üretim, çoğaltma, deney, üretim ve test için daha resmileşmiş bir çerçevede (CSB'ler veya tohum ağları aracılığıyla) yapılan talepler, gen bankalarının PGR (Bitki Genetik Kaynakları) materyalini teslim etmesini kolaylaştırır. Tohum ağlarının veya CSB'lerin gen bankalarıyla iş birliği yapması, talebin tek bir çiftçi veya bahçıvanın üzerine yıkılmasından ziyade toplu olarak ele alınması nedeniyle, tohumlara daha etkili bir erişim sağlar ve bireysel kullanıcının yasal bir anlaşma yapma zorunluluğunu ve zorlukları ortadan kaldırır.

Çiftçiler, kendi mülkiyetlerinde in-situ (yerinde) yetişen bitki genetik kaynaklarına (PGR) üçüncü tarafların erişimi konusunda nasıl karar verebilirler?

Yabani doğadan ve çiftçi tarlalarından; islah, araştırma ve koruma amacıyla tohum, bitki veya bitki parçaları (germplazm) toplamak, genetik kaynakların korunması ve kullanımı için temel bir görev olarak kabul edilir.

Başlıca mahsullerin çoğu genetik çeşitlilikleriyle gen bankalarının ex situ koleksiyonlarında temsil edilirken, ikincil mahsuller ve bunların yabani akrabaları yeterince temsil edilmemektedir. Bazı gen bankalarıyla yapılan görüşmeler, koleksiyonlarının sistematik ve düzenlenmiş bir formatta olmadığını göstermektedir. Avrupa'da, Avrupa ülkelerinde toplama izni talepleri makamları (ulusal, bölgesel, yerel) kapsayabilir. Ayrıca, toplayıcıların bitki örneklerinin bulunduğu arazinin sahibinden izin alması gerekmektedir.

In situ (yerinde) yetişen (yabani bitkiler ile çiftçilerden veya pazarlardan elde edilen geleneksel mahsul çeşitleri dahil) Ek-1 mahsullerinin PGR (Bitki Genetik Kaynakları) koleksiyonuna uygulanan ITPGRFA düzenlemeleri, yeterince açık olmadıkları için yoruma ihtiyaç duymaktadır.

Aynı zamanda, kolaylaştırılmış erişim sistemi, nerede bulduklarına bakılmaksızın (ex situ veya in situ/çiftlik içi), ulusal hükümetlerin yönetimi ve kontrolü altındaki ve kamu malı olan kaynaklara uygulanacak şekilde tasarlanmıştır. Antlaşma ayrıca, in situ/çiftlik içi PGRFA'ya erişimin ulusal mevzuata göre veya Yönetim Organı tarafından belirlenen standartlara uygun olarak sağlanması gerektiğini belirtir.

Bilindiği üzere, Avrupa ABS (Erişim ve Fayda Paylaşımı) Düzenlemesi de; ITPGRFA, Ek-1'de listelenen ve in situ koşullarda bulunan mahsullere ait genetik kaynaklar için bir erişim politikası üzerinde anlaşana kadar, bunlara sağlayıcı ülkenin ulusal mevzuatına göre erişilmesi ve kullanılması gerektiğini ve (eğer Nagoya Protokolü'ne taraf olan ve bu tür genetik kaynaklar için geçerli erişim mevzuatı bulunan bir ülkeden erişiliyorsa) AB ABS Düzenlemesi kapsamına gireceğini belirtmektedir.

Özel arazilerden germplazm toplanması konusu netleştirilmemiştir ve düzenlemeye tabi değildir. Ancak bir çiftçi, kolektif bir organizasyonun veya bir CSB'nin parçası olduğunda, bir gen bankası

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Black Sea Basin

veya başka bir resmi kurum tarlasında germplazm toplamak istediğinde yasal destek ve yardım alabilecektir.

Kaynakça

1. Learning from farmer-led access and benefit sharing. Conclusions.
<https://edepot.wur.nl/383197>
2. Conservation of Plant Genetic Resources in China,
<https://www.researchgate.net/publication/379400680> Conservation of Plant Genetic Resources in China

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Black Sea Basin

The document is prepared by LP - UBBSLA in the frame of BSB00450 SEEDGUARD: Seed Guardians for Biodiversity, Agrobiodiversity, Ecosystem Services and Climate Adaptation

The responsibility for the content of this material is that of the author. The content of this material does not necessarily represent the official position of the European Union. Reproduction is authorized, provided the source is acknowledged, and any changes are indicated.

